חֲלָבָה מַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר. הגמרא מביאה מעשה בענין זה: **רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אִיקְלַע** [–הזדמן] **לְפוּמְבְּדִיתָא, לֹא עָל לְפִירְקֵיהּ** – לא נכנס לדרשתו **דְּרַב יְהוּדָה, שַׁדְרֵיהּ לְאַדָּא דַּיְילָא** – שלח רב יהודה את אדא שהיה ממונה [–שמש] **וְאָמַר לֵיהּ וֵיל נַרְבֵיהּ** – קח ממנו את בגדו עד שיבוא לדרשה. **אֲזַל נַרְבֵיהּ** – הלך ולקח את בגדו, **אֲתָא** – בא רבה בר בר חנה, **אַשְׁכְּחֵיהּ דְּקָא דָרִישׁ** – ומצא שרב יהודה דורש **הלכה שֹׁאֵין מַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר** בשבת. **אָמַר לֵיהּ** רבה בר בר חנה **חָכְמִי אָמַר רַב חָנָא בַּגְדָתָאָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הֲלָכָה מַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר. אָמַר לֵיהּ** רב יהודה, **הָא** רב **חָנָא דַּיְידָן** – ממקומנו הוא [–בבל], **וְהָא שְׁמוּאֵל דַּיְידָן** – ממקומנו הוא, **וְלֹא שְׁמִיעַ לִי** – ולא שמעתי זאת מהם עד עכשיו, **וְלָאו בְּרִינָא גְּרִיכְתִּיךְ** – וכי לא בדין היה שהכרחתי אותך לבא לכאן, שהרי למדנו ממך מה שאמר שמואל.

שנינו במשנה: **מִי שֶׁנִּפְרְקָה יָדוֹ כּוֹ,** כלומר שהעצם יצאה ממקומה, לא ישפשף את היד או את הרגל במים צוננים משום שזו רפואה האסורה בשבת.

הגמרא מביאה מעשה בענין החזרת עצם שיצאה ממקומה: **רַב אַוָּיָא חָוָה יָתִיב קַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף, שַׁנְיָא לֵיהּ יָדֵיהּ** – נשמט פרק ידו ממקומו. שינה רב אויא את מצב ידו באופן אחד **וְאָמַר לֵיהּ** לרב יוסף, **הָכִי מַאי** – האם מותר לעשות כך כדי שיחזור הפרק למקומו. אמר לו **אָסוּר.** חזר ושינה מצב ידו באופן אחר ושאל את רב יוסף **וְהָכִי מַאי** – ובאופן זה האם מותר. **אָמַר לֵיהּ** רב יוסף גם כך **אָסוּר. אַדְּהָכִי אִיתְּפַח יְדֵיהּ** – בינתיים נתרפאה ידו וחזר הפרק למקומו. **אָמַר לֵיהּ** רב יוסף לרב אויא, **מַאי תִּיבְעֵי לָךְ** – מדוע הסתפקת, **הָא תְּנַן מִי שֶׁנִּפְרְקָה יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ לֹא יִטְרְפֶם בְּצוֹנֵן אֲבָל רוֹחֵץ בְּדַרְכּוֹ וְאִם נִתְרַפֵּא נִתְרַפֵּא,** ומוכח שאסור לעשות פעולות מיוחדות להחזרת פרק היד למקומו. **אָמַר לֵיהּ** רב אויא לרב יוסף, **וְכִי לֹא תְּנַן אֵין מַחֲזִירִין אֶת הַשֶּׁבֶר, וְאָמַר רַב חָנָא בַּגְדָתָאָה אָמַר שְׁמוּאֵל הֲלָכָה** היא שמַחֲזִירִין **אֶת הַשֶּׁבֶר** בשבת וכך יש לגרוס במשנה, ואם כן אף בהחזרת הפרק למקומו יש לגרוס במשנתנו שמותר. **אָמַר לֵיהּ** רב יוסף, **כּוּלְּהוּ בַּהֲדָא מְחִיתָא מְחִיתַנְהוּ** – את כולם באריגה אחת ארגת, כלומר אין ללמוד החזרת פרק מהחזרת שבר, **הֵיכָא דְּאִיתְּמַר אִיתְּמַר** – היכן שאמרו חכמים שהנאמר במשנה הוא לאו דווקא, אמרו, **הֵיכָא דְּלֹא אִיתְּמַר לֹא אִיתְּמַר** – אבל היכן שלא אמרו לא אמרו, ואין לנו לומר זאת מעצמינו.

הדרן עלך חבית

פרק שלשה ועשרים - שואל

משנה

חכמים אסרו לקנות ולמכור ללוות ולהלוות בשבת גזירה שמא יכתוב, אבל לשאול ולהשאיל מותר. משנתינו מבארת באיזה אופן אדם הנצרך לאוכלין ומשקין לצורך שבת ישאל או ילווה מחבירו.

שׁוֹאֵל אָדָם מֵחֲבֵירוֹ בשבת **כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן** לצורך שבת, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יֹאמַר לוֹ הַלְוֵינִי** אלא השאילני או תן לי, והטעם יתבאר בגמרא. **וְכֵן הָאִשָּׁה** שואלת **מֵחֲבֵירְתָּהּ כְּכָרוֹת** לחם לצורך שבת, ובלבד שלא תאמר לשון הלואה.

מבארת המשנה היאך יעשה באופן שאין המשאיל סומך עליו שישיב לו: **וְאִם אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ** – ואם חושש המשאיל ליתן לו את היין והשמן, שאין השואל נאמן עליו שישיב לו, **מַנִּיחַ** השואל **טַלִּיתוֹ אֲצָלוֹ** בתורת משכון **וְעוֹשֶׂה עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן** כמה חייב בעד מה שלקח, **לְאַחַר שַׁבָּת** – ולא בשבת משום 'ממצוא חפצך ודבר דבר' (ישעיה נח יג).

וְכֵן עֶרֶב פֶּסַח בֵּירוּשָׁלַיִם שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, ושכח לקנות שה מערב שבת לצורך קרבן פסח, מותר לו לקחת שה מחבירו על דעת לשלם לו לאחר השבת. ואם חבירו אינו סומך עליו, **מַנִּיחַ טַלִּיתוֹ אֲצָלוֹ** בתורת משכון, **וְנוֹטֵל אֶת פִּסְחוֹ** ומקדישו, **וְעוֹשֶׂה עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן לְאַחַר יוֹם טוֹב** – בחול המועד.

גמרא

שנינו במשנה שמותר לשאול מחבירו בלשון שאילה, ולא בלשון הלואה, מבררת הגמרא את טעם הדבר: **אָמַר לֵיהּ רָבָא בַּר רַב חָנָן לְאַבָּיֵי, מַאי שְׁנָא 'הַשְׁאִילֵנִי' שמותר לאומרו, וּמַאי שְׁנָא 'הַלְוֵינִי'** שאסור לאומרו, מהו טעם החילוק ביניהם. משיבה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** אביי, **הַשְׁאִילֵנִי לֹא אָתֵי לְמִיכְתַּב הַלְוֵינִי אָתֵי לְמִיכְתַּב** – אם אומר הלוה לשון הלואה יבא המלוה לכתוב את פרטי ההלואה על פנקסו, כיון שסתם הלואה לשלשים יום וחושש שמא ישכח, לכך תקנו חכמים שיאמר לשון שאילה, לומר שדין הלואה זו כדין שאילה שיכול לתובעה מיד, ומעתה אין חושש המלוה שישכח, ולא יבא לכתוב את פרטי ההלואה.

מקשה רבא בר רב חנן על תירוצו של אביי: מדוע בלשון 'השאילני' מותר, ואין חשש שמא יכתוב, **וְהָא** – והרי **בֵּינָן דְּכָתוֹב זִימְנִין דְּכָעֵי לְמֵימַר לֵיהּ 'הַלְוֵינִי'** – אף בחול פעמים שצריך הלוה לומר 'הלויני', שהוא דבר שאינו חוזר בעצמו, **וְאָמַר לֵיהּ 'הַשְׁאִילֵנִי',** ואף על פי כן המלוה **לֹא קָפִיד עֲלֵיהּ** – אינו מקפיד על כך שיהא להלואה זו דין שאילה ויוכל לתובעה מיד, אלא מסכים בדעתו שיהיה לה דין הלואה ולא יוכל לתובעה עד שלשים יום, **וְלפיכך אָתֵי** [–יבוא] המלוה **לְמִיכְתַּב** את פרטי ההלואה כדי שלא ישכח, ומעתה **בַּשַּׁבָּת נַמִּי** – גם בשבת, אף שאומר לשון 'השאילני', המלוה אינו מקפיד בדבר, והלואה היא, **וְאָתֵי** המלוה **לְמִיכְתַּב.** מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** אביי לרבא בר רב חנן, **(בָּחוֹל דִּלֹּא שְׁנָא כִּי אָמַר לֵיהּ הַלְוֵינִי לֹא שְׁנָא כִּי אָמַר לֵיהּ הַשְׁאִילֵנִי לֹא קָפְדִינַן עֲלֵיהּ אֲתֵי לְמִיכְתַּב)** אף שבחול אם אומר לשון שאילה על דבר שעומד להוצאה, מבין המלוה שכוונתו להלואה וכותב על פנקסו, מכל מקום **בַּשַּׁבָּת** אינו כמו בחול, והטעם, **כֵּיוָן דְּהַשְׁאִילֵנִי הוּא דְּשָׁרוּ לֵיהּ רַבָּנָן** – כיון שחכמים התירו לו לומר רק 'השאילני', ולשון 'הלויני' **לֹא שָׁרוּ לֵיהּ** – לא התירו לו לומר בשבת, **מִינְּגְרָא מִילְּתָא** – ניכר הדבר שאומר 'השאילני' כדי שיהיה להלואה זו דין שאילה שאפשר לתובעה מיד, **וְלכך לֹא אָתֵי** המלוה **לְמִיכְתַּב.**

אגב שהוזכרה שאלת רבא בר רב חנן לאביי, מביאה הגמרא נידונים נוספים ששאל לפניו. אמרו חכמים שאף על פי שמותר לטרוח לתקן צרכי הסעודה ביום טוב, מכל מקום מה שאפשר לו לשנות מדרך חול, ישנה. ועל כן תקנו לעשות שינוי באופן נשיאת המשאות ביום טוב. רבא בר רב חנן שואל את אביי, על אופן מסוים של נשיאת משא ביום טוב, שלא נהוג לעשותו בשינוי.

אָמַר לֵיהּ רָבָא בַּר רַב חָנָן לְאַבָּיֵי, מִכְּדִי אָמְרוּ רַבָּנָן כָּל מִילֵּי דְּיוֹם טוֹב – הרי חכמים אמרו, שכל דבר שמותר לעשותו ביום טוב, **כַּמָּה דְּאֶפְשָׁר לְשַׁנּוּיֵי מְשַׁנְּינַן** – אם אפשר לעשותו בשינוי מדרך חול, משנים, ואם כן קשה על **הָנֵי נָשֵׁי** – אותן נשים, **דְּמָלְיָין חַצְבֵיהוּ מַיָּא** – שממלאות את כדיהן מים מהנהר ונושאות אותם לביתן לצורך יום טוב, **מַאי מַעֲמָא לֹא מְשַׁנְּין** – מדוע אינן משנות מדרך חול. מיישב אביי: **מִשּׁוּם דְּלֹא אֶפְשָׁר** – לשנות מדרך חול, ושנינו במסכת ביצה (ל.), שאם אי אפשר לשנות מותר.

ומפרש אביי מדוע אי אפשר לשנות: **הֵיכִי לֵיעְבְּדֵי** – כיצד יעשו בשביל לשנות מדרכם בחול, **דְּמָלְיָין בְּחַצְבָא רַבָּא** – נאמר לאלו שרגילות בחול למלאות מים בכד גדול, **לִימְלוֹ בְּחַצְבָא זוּטָא** – שימלאו בכד קטן בשביל לשנות, **הָא קָא מַפְּשׁוּ בְּהֵילוּכָא** – הרי הן מרבות בהילוך על ידי זה, מחמת הקטנת כמות המים לכל מילוי, ואסור להרבות בטירחה ביום טוב. **דְּמָלְיָין בַּחֲצָבָא זוּטָא** – נאמר לאלו שרגילות בחול למלאות בכד קטן, **לִימְלוֹ בְּחַצְבָא רַבָּא** – שימלאו בכד גדול בשביל לשנות, זה גם אי אפשר, שהרי **קָא מַפְּשׁוּ בְּמַשּׁוֹי** – הן מרבות במשא על ידי זה, והרי זה ריבוי טורח יותר ממה שהיו רגילות.

נִיפְרוֹם סוּדְרָא – ואם נאמר להן שישנו בכך שיפרסו סודר על גבי הכד להצניעו, **אָתֵי לִידֵי סְחִיטָה** – יש לחוש שיפול הסודר לתוך הכד וירטב, ויבואו לסוחטו, וסחיטה אסורה משום מלאכת מלבן. **נָכְסֵיהּ בְּנַכְתָּמָא** – נאמר להן שיכסו את הכד בכיסוי של עץ העשוי לכדים, **זִימְנִין דְּמֵיפְסַק וְאָתֵי לְמִקְטַרֵיהּ** – פעמים תוך כדי נשיאת הכד, עלול להקרע החבל בו קושרים את הכיסוי לכד [שצריך לקושרו שלא יפול בדרך], ויבואו לקושרו ביום טוב, וכיון שהוא קשר של קיימא יעברו בזה על מלאכת 'קושר'. **הִלְכָּךְ** – מפני הטעמים שביארנו, **לָא אֶפְשָׁר** לשנות, וכיון שאי אפשר לשנות, מותרות לישא את הכדים כהרגלן.

מביאה הגמרא נידון נוסף ששאל רבא בר רב חנן את אביי: **וְאָמַר לֵיהּ רָבָא בַּר רַב חָנָן לְאַבַּיֵי, תְּנַן** במסכת ביצה (לה:), בין פרטי הדברים שאסורים משום שבות בשבת וביום טוב. **לֹא מְסַפְּקִין** – להכות כפות ידיו זו לזו, מתוך אבלות, **וְלֹא מְטַפְּחִין** להכות על הלב, **וְלֹא מְרַקְּדִין** ברגל לשמחה, **בְּיוֹם טוֹב.** ומבארת הגמרא (שם) את הטעם, גזירה שמא יתקן כלי שיר כדי לעורר את האבל או השמחה. **וְקָא חָזִינַן דְּעָבְדִין** – ואנו רואים שאנשים עושים דברים אלו ביום טוב, **וְלֹא אָמְרִינַן לְהוּ וְלֹא מִידֵי** – ואנו לא אומרים להם כלום, ומדוע אין אנו מוחים בהם.

חוזר אביי ומקשה לרבא בר רב חנן: **וּלְטַעְמָיךְ** – ולשיטתך שאתה מקשה מהמשנה, כיצד תבאר את **הָא דְּאָמַר רָבָא, לֹא לֵיתִיב אִינִישׁ אַפּוּמָא דְּלֶחְיָיא** – לא ישב אדם סמוך ללחי שבפתח המבוי לצד רשות הרבים, **דִּילְמָא מְיַנַּדַּר לֵיהּ חֻפָּץ** – שמא יתגלגל לו חפץ מחוץ ללחי לרשות הרבים, **וְאָתֵי לְאִיתּוּיֵי** – מתוך שהמבוי אינו מקורה ולא ניכר היכן נגמר המבוי ומתחיל רשות הרבים, יבוא להחזיר את החפץ מרשות הרבים לתוך המבוי שהוא רשות היחיד, ויעבור על מלאכת הוצאה מרשות לרשות. **וְהָא קָא חָזִינַן נָמֵי דְּמוֹתְבֵי חַצְבֵי וְיָתְבָן אַפּוּמָא דְּמָבוֹאָה** – והרי אנו רואים שגם על תקנה זו עוברים, שהנשים מניחות שם את כדיהן בשבת מבעוד יום, ויושבות על ידם בפתח המבוי [ומצפות לחשיבה כדי ללכת להביא מים], **וְלֹא אָמְרִינַן לְהוּ וְלֹא מִידֵי** – ואנו לא אומרים להן דבר, ומדוע אינך מקשה ממנהג זה.

אֶלָּא על כרחנו יש לומר, **הַנַּח לְיִשְׂרָאֵל** לנהוג באיסור שהורגלו בו ולא ישמעו לך אף אם תוכיחם ותודיע להם שאיסור הוא, משום **שְׁמוּטָב שֶׁיְּהוּ שׁוֹגְגִין** ויסברו שבהיתר הם עושים, **וְאַל יְהוּ מְזִידִין** כאשר ישמעו את המחאה, ויוודע להם הדין, ואף על פי כן לא ישנו את הרגלם. וזו גם תשובה לתמיהתך מדוע אין אנו מוחים באלו שמספקין ומטפחין ומרקדין ביום טוב.

הגמרא דנה האם דברים אלו אמורים אף כשעוברים על דין מן התורה: **סָבוּר מֵינָהּ** – בני הישיבה ששמעו דברים אלו היו סבורים, **הָנֵי מִילֵּי בְּדִרַבָּנָן** – שדברים אלו אינם אלא אם עוברים על דין דרבנן, **אֲבָל בְּדְאוֹרַיְיתָא** – אם אנו רואים שעוברים על דין מן התורה **לֹא** נאמרו דברים אלו, ויש למחות בהם. מסיקה הגמרא: **וְלֹא הִיא** – אבל האמת אינה כך, אלא **לֹא שָׁנָא בְּדִרַבָּנָן וְלֹא שָׁנָא בְּדְאוֹרַיְיתָא** – אין הדין שונה בין אם עוברים על דין דרבנן ובין אם עוברים על דין מן התורה, בכל האופנים אין למחות בהם משום 'הנח לישראל'.

וראיה לדבר, **דְּהָא תּוֹסֶפְתָּא דְּיוֹם הַכִּפּוּרִים דְּאוֹרַיְיתָא הִיא** – שהרי הדין להוסיף על יום הכפורים ולהתחיל להתענות מבעוד יום, הוא מן התורה, **וְקָא חָזִינַן לְהוּ דְּקָאָכְלִי וְשָׁתוּ עַד שֶׁתַּחְשֹׁךְ** – ואנו רואים אותן שהן אוכלות ושותות בערב יום הכפורים עד הלילה, ואינן מתחילות להתענות מבעוד יום, **וְלֹא אָמְרִינַן לְהוּ וְלֹא מִידֵי** – ולא אומרים אנו להן כלום. אלא ודאי סיבת הדבר, שאף בדין שהוא מן התורה, אומרים 'הנח לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין'. כשם שאסור מן התורה ללוות בסף ברבית כן אסור מן התורה ללוות דבר מאכל ברבית, כמו שכתוב (דברים כג כ) 'לֹא תַשִּׁיךְ לְאָחִיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֹכֶל נֶשֶׁךְ כָּל דָּבָר אֲשֶׁר יִשָּׁךְ'. האיסור מן התורה הוא רק באופן שמלוה על מנת שישיב לו יותר ממה שלוה, כגון שלוה סאה תבואה על מנת ליתן לו לזמן פלוני יותר מסאה, אבל חכמים אסרו משום 'אבק רבית' כל דבר שלפעמים מתייקר, ויתכן שיתרבה ממונו של המלוה. ולכן אסור ללוות סאה על מנת שיחזיר לו לזמן פלוני סאה [–'סאה בסאה'], אף על פי שלא יחזיר לו יותר ממה שלוה, משום שאם יתייקרו הפירות נמצא מתרבה ממון המלוה, אלא צריך לשום כמה שוה הסאה בזמן נטילת ההלואה, שאם יתייקרו הפירות לא יצטרך להשיב סאה אלא יוכל להשיב דמים כפי שווי הסאה בשעת ההלואה. וכן אם עבר ולוה 'סאה בסאה' ולא שם דמיה, אם נתייקרו אסור להשיב סאה אלא נותן לו הדמים שהיתה שוה בשעת הלואה, ואם הוזלו מחזיר סאה כמות שהיא. וכשלווה דבר מועט כגון כבר, נחלקו בזה הלל וחכמים (ב"מ עה.). הלל אוסר, וחכמים מתירים משום שלא החמירו לדקדק באיסור 'סאה בסאה' כל כך, לאסור אף בדבר מועט.

הגמרא לפנינו דנה האם משנתנו יכולה לסבור כהלל בדין זה של הלואת כבר בכבר. שנינו במשנה: **וְכֵן אִשָּׁה** יכולה לשאול **מַחֲבֶירְתָּהּ כִּכָּרוֹת,** ובלבד שלא תאמר לשון הלואה. מדייקת הגמרא: **כַּשַּׁבָּת הוּא דַּאֲסִיר** – דווקא בשבת אסור ללוות כברות בלשון הלואה משום חשש כתיבה, כפי שפירשה הגמרא לעיל (ע"א), **אֲבָל** ללוות כך **בַּחוֹל** שאין שייך חשש זה, **שַׁפִּיר דָּמֵי** – מותר, ולא חוששים בזה לאיסור רבית. שואלת הגמרא: **לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּהִלֵּל** – האם נאמר שהמשנה אינה סוברת כהלל שאסר להלוות כן משום איסור רבית. **דְּתָנַן** – בבבא מציעא (עה.) בדין איסור 'סאה בסאה' **וְכֵן הָיָה הִלֵּל אוֹמֵר** איסור נוסף בדין של 'סאה בסאה', **לֹא תַלְוֶה אִשָּׁה כִּכָּר לַחֲבֶירְתָּהּ** – אף בהלואה של דבר מועט כמו כבר שאשה לווה מחברתה, יש איסור של 'סאה בסאה', ואין מותר ללוות אלא **עַד שֶׁתַּעֲשֶׂינָּה דָּמִים** – שתשום את דמי הכבר, ותלוה על דעת שאם יתייקר, תשיב כפי שוויו בשעת הלואה, אבל בלא זה אסור **שָׁמָא יוֹקְרוּ חִטִּין** בשעה שתבוא להשיב את הכבר, **וְנִמְצְאוּ בָאוֹת לִידֵי רִבִּית** – כשתשיב כבר השוה יותר משווי הכבר שלוותה.

מתרצת הגמרא: **אֲפִילּוּ תֵּימָא** – אפילו אם תאמר שמשנתנו סוברת כהִלֵּל, אין כאן קושיא, כי יש לחלק כך, **הָא** – משנתנו מדברת **בְּאַתְרָא דְּקִיץ דָּמֵיהּ** – במקום שדמי הכבר קצובים וידועים, ואין לחוש בזה לרבית, כיון שאם יוקירו החטין תשלם כפי השווי של שעת ההלואה. **וְהָא** – והמשנה של הלל מדברת **בְּאַתְרָא דְּלָא קִיץ דָּמֵיהּ** – במקום שדמי הכבר אינם קצובים וידועים, ובזה יש לחוש לרבית כשיוקירו החטין ותשיב כבר ששוה יותר.

שנינו במשנה: **וְאִם אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ** שישיב לו, מניח טליתו אצלו בתורת משכון, ועושה עמו חשבון לאחר השבת. הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדין הלואה שנעשית ביום טוב, האם ניתנת לתביעה בבית דין: **אִיתְּמַר** – נאמר בבית המדרש, **הַלְוָואַת יוֹם טוֹב** המותרת, והיינו כשאינו אומר לשון הלואה כפי שלמדנו במשנתנו, **רַב יוֹסֵף אָמַר, לֹא נִיתְּנָה לִיתָּבַע** בבית דין, שאם יתבענה המלוה בית דין לא יזדקקו לו. **וְרַבָּה אָמַר, נִיתְּנָה לִיתָּבַע** בבית דין ככל הלואה.

מפרשת הגמרא את טעם מחלוקתם: **רַב יוֹסֵף אָמַר, לֹא נִיתְּנָה לִיתָּבַע,** משום **דְּאִי אְמְרַתְּ נִיתְּנָה לִיתָּבַע** ככל הלואה, **אֵתֵי לְמִיכְתַּב** – יבוא המלוה לכתוב על פנקסו את פרטי ההלואה כדי שלא ישכח, אבל עתה שאינה ניתנת ליתבע בבית דין, נמצא שאינו מלוה לו אלא משום שסומך עליו שישיב לו, וכיון שסומך עליו לא יבוא לכתוב. **רַבָּה אָמַר, נִיתְּנָה לִיתָּבַע,** משום **דְּאִי אְמְרַתְּ לֹא נִיתְּנָה** ליתבע בבית דין, **לֹא יָהֵיב לֵיהּ** – המלוה לא יסכים להלוות לו כי הוא חושש שלא ישיב לו, ולא יוכל לתובעו בבית דין, **וְעל ידי כך אֵתֵי לְאִימְנוּעֵי** – יבוא הלוה להימנע **מִשְּׁמְחַת יוֹם טוֹב** כשלא ימצא מי שילוה לו.

הגמרא מביאה ראיה ממשנתנו לשיטת רב יוסף: **תְּנַן** במשנתנו, **אִם אֵינוֹ מַאֲמִינוֹ** ללוה, **מַנִּיחַ** הלוה **טַלִּיתוֹ אֶצְלוֹ** בתורת משכון ונוטל את כדי היין והשמן. מבארת הגמרא את הראיה: **אִי אְמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא**

המשך בעמוד קסג

מובן הדבר אם תאמר שהלואת יום טוב **לֹא נִיתְּנָה לִיתָּבַע** בבית דין, **מַשּׁוּם הָכִי** – משום כך **מַנִּיחַ טַלִּיתוֹ אֶצְלוֹ** בתורת משכון כדי להיות בטוח בהשבת ההלואה, **וְעוֹשֶׂה עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן לְאַחַר שַׁבָּת** לראות כמה צריך להשיב לו. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְ** – אבל אם תאמר **שְׁנִיתְּנָה לִיתָּבַע** בבית דין, **אַמַּאי** [–מדוע] **מַנִּיחַ טַלִּיתוֹ אֶצְלוֹ** למשכון, הרי אין למלוה מה לחשוש, ויכול **לְיַתֵּן לֵיהּ** ללוה את חפצו בלא משכון, **וְלִתְבְּעֵיהּ** – ואם אחר כך יכחיש הלוה שאינו חייב לו, יתבע אותו בבית דין ויוציא ממנו את חובו.

דוחה הגמרא: לעולם הלואת יום טוב ניתנה ליתבע בבית דין, והטעם שמניח טליתו אצלו למשכון הוא משום שהמלוה מעדיף להיות בטוח בהלואה על ידי משכון, שכן **אָמַר** – יכול המלוה לומר, **לֹא בָּעֵינָא דְּלֵיקוּם בְּדִינָא וְדַיְינָא** – אינו רוצה לטרוח לעמוד בדין ולברור דיין לצורך זה.

הגמרא מקשה ממשנה על שיטת רב יוסף: **מֵתִיב** [–הקשה] **רַב אִידִי בַּר אָבִין** לרב יוסף, שנינו במשנה (שביעית פ״י מ״ב) **הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וְחִילְּקָהּ** ללקוחות בהקפה, **בְּיוֹם טוֹב** של **רֹאשׁ הַשָּׁנָה** במוצאי שנת השמיטה, **אִם הָיָה חֹדֶשׁ** אלול **מְעוּבָּר** – שיש בו ל׳ יום, מפני שקידשו את חודש תשרי רק למחרת ל׳ אלול [ועשו ראש השנה שני ימים], נמצא שחילוק הפרה היה בל׳ אלול, והרי זה חוב של שנת השמיטה, ולכך **מְשַׁמֵּט** המוכר את החוב, ששביעית משמטת את החובות בסופה, **וְאִם לָאו** – שחודש אלול לא היה מעובר, שקידשו את החודש בו ביום ונמצא שחילוק הפרה היה בא׳ תשרי, הרי זה חוב מהשנה השמינית ולכך **אֵינוֹ מְשַׁמֵּט**.

מקשה הגמרא: **וְאַי** הלואת יום טוב **לֹא נִיתְּנָה לִיתָּבַע** בבית דין, **מַאי 'מְשַׁמֵּט'** – מה משמעות דברי המשנה שאם היה חדש מעובר 'משמט', שכן מכיון שאין בית דין נזקקין לחוב זה, הרי הוא שמוט ועומד אף בלא דין שמיטה. מתרצת הגמרא: **שָׁאנִי הָתָם** – שונה הדבר שם במשנה, שאף על פי שהלואת יום טוב לא ניתנה ליתבע, בכל זאת הלואה זו של המחלק את הפרה ניתנה ליתבע, משום **דְּאִינְהוּ מִילְּתָא דְּחוֹל הוּא** – כאשר קידשו את החודש רק למחרת ל׳ אלול נתברר שאלול היה מלא, ויום זה הוא ל׳ אלול ואינו ראש השנה אלא חול, ולכך הרי היא כהלואת חול שניתנה ליתבע ושייך בה דין שמיטה.

מוסיפה הגמרא ומקשה מהסיפא על רב יוסף: **תָּא שְׁמַע** – בא ושמע ראיה שהלואת יום טוב ניתנה ליתבע **מִסֵּיפָא** של המשנה. שנינו בסיפא **אִם לָאו** – שחודש אלול לא היה מעובר, ונמצא שההלואה היתה בא׳ תשרי שהוא יום טוב של ראש השנה, **אֵינוֹ מְשַׁמֵּט**, כיון שהיא הלואה של שנה שמינית. מקשה הגמרא: **אִי אָמְרַתְ בְּשִׁלְּמָא** – מובן הדבר אם תאמר שהלואת יום טוב **נִיתְּנָה לִיתָּבַע**, **הַיְינוּ דְּקָתָנֵי** – זהו ששנינו **אֵינוֹ מְשַׁמֵּט** חוב זה, ככל חוב של שנה שמינית. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְ** – אבל אם תאמר הלואת יום טוב **לֹא נִיתְּנָה לִיתָּבַע**, **אַמַּאי אֵינוֹ מְשַׁמֵּט**, הרי אין כאן חוב כלל, שכיון שאין יכול לתובעו הרי הוא שמוט ועומד.

מתרצת הגמרא: לעולם הלואת יום טוב לא ניתנה ליתבע, ומה ששנינו אינו משמט הוא לומר **דְּאִי יָהֵיב לֵיהּ שָׁקִיל** – שאם יתן לו הלוה את חובו מרצונו הרי הוא יכול ליטלו ממנו, כיון ששביעית אינה משמטת חוב זה.

מקשה הגמרא: **מְכָלָל** – משמע מזה, **דְּרֵישָׁא** – שמה ששנינו ברישא, שאם חודש אלול מעובר שביעית משמטת, היינו לומר שאף **אִי יָהֵיב לֵיהּ לֹא שָׁקִיל** – אם הלוה בא ליתן לו מרצונו, לא יטול החוב מפני השמטת השביעית, וזה לא יתכן, ואם כן אף את מה שנאמר 'אינו משמט' בסיפא אי אפשר להעמיד באופן זה.

מתרצת הגמרא: לעולם מדובר בין ברישא ובין בסיפא באופן שבא הלוה לשלם את החוב מרצונו, ומה שנאמר **בְּרֵישָׁא** שמדברת בהלואת שביעית 'משמט', היינו שאם הלוה אינו חפץ שתשמטנו שביעית ובא להשיב את החוב, המלוה **צָרִיךְ לְמֵימַר לֵיהּ** [–לומר לו] **מְשַׁמֵּט אֲנִי**, ומה שנאמר **בְּסֵיפָא** שמדברת בהלואת שמינית 'אינו משמט', הכוונה **שֹׁלֹּא צָרִיךְ** המלוה **לְמֵימַר לֵיהּ מְשַׁמֵּט אֲנִי**.

מביאה הגמרא את מקור הדין של אמירת 'משמט אני' בחוב של שביעית: **כְּדִתְנַן** – במשנה (שם פ״י מ״ח) **הַמַּחֲזִיר חוֹב** שעברה עליו השביעית ונשמט, **בַּשְּׁבִיעִית** – בזמן שהשביעית נוהגת. צריך המלוה **שֶׁיֹּאמַר לוֹ מְשַׁמֵּט אֲנִי. וְאִם אָמַר לוֹ** הלוה, **אַף עַל פִּי כֵן** אני רוצה להחזירו לך, כי איני חפץ שישמט, **יְקַבֵּל מִמֶּנּוּ**. והטעם לאמירת משמט אני, **מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר** (דברים טו ב) בפרשת שמיטת כספים **'וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה שָׁמוֹט כָּל בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ'**, 'דָּבַר' לשון דיבור, ללמד שאפילו אם בא הלוה לשלם לו את חובו, יזכיר לו שמיטה בדיבורו.

הגמרא מביאה כיצד נהגו אמוראים בהלואת יום טוב: **רַב אַוְיָא** כשהיה מלוה ביום טוב אוכלין לצורך יום טוב, היה **שָׁקֵיל מַשְׁכּוֹנָא** – לוקח משכון בשעת הלואה, כדי להיות בטוח שישיב לו את ההלואה. **רַבָּה בַּר עוּלָּא** היה **מַעֲרִים אִיעָרוּמֵי** – לוקח ממנו חפץ לאחר יום טוב בערמה לשם שאילה, ומעבבו אצלו עד שישיב לו את חובו.

חכמים אסרו להקדיש בשבת וביום טוב, משום שבדיבורו הוא מוציא מרשותו לרשות הקדש, והרי זה דומה למקח וממכר. בגמרא לפנינו יבואר שקרבן שזמנו היום אינו בכלל זה ומותר להקדישו בשבת וביום טוב.

שנינו במשנה: **וְכֵן עֶרֶב פֶּסַח** שחל להיות בשבת ואין לו שה לפסחו, לוקח שה מהמוכר, ואם אינו מאמינו מניח טליתו אצלו ועושה עמו חשבון לאחר יום טוב.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַקְדִּישׁ אָדָם שה **לְפִסְחוֹ** בערב פסח שחל **בְּשַׁבָּת, וְכֵן** מקדיש בהמה **לְחַגִּיגָתוֹ בְּיוֹם טוֹב** שזמנם באותו יום. ואף ששנינו (ביצה לו:) שחכמים אסרו להקדיש בשבת וביום טוב, מכל מקום הקדשת פסח וחגיגה מותרת, שכשם שהקרבתן דוחה שבת או יום טוב כך הקדשתן דוחה, כפי שתבאר הגמרא להלן.

הגמרא מביאה ראיה לרבי יוחנן ממשנתנו: **נִימָא מְסַיַּיע לֵיהּ** – האם נאמר שהמשנה מסייעת לרבי יוחנן, שכן שנינו במשנתנו, **וְכֵן עֶרֶב פֶּסַח בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת** ואין לו שה לפסחו, לוקח שה מהמוכר, ואם אינו מאמינו **מַנִּיחַ טַלִּיתוֹ אֶצְלוֹ וְנוֹטֵל אֶת** השה עבור **פִּסְחוֹ** ומקריבו, **וְעוֹשֶׂה עִמּוֹ חֶשְׁבּוֹן לְאַחַר יוֹם טוֹב.** ומוכח שניתן להקדיש את הפסח בשבת כדברי רבי יוחנן, שהרי ללא הקדשתו אין יכול להקריבו. דוחה הגמרא: **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן במשנה במה המדובר, **בִּמְמַנֶּה אֲחֵרִים עָמּוֹ עַל פִּסְחוֹ דְּמַעִיקָּרָא מִיקַּדֵּשׁ וְקָאֵי** – שהשה הוקדש לפסח על ידי המוכר מערב שבת, ובא המוכר בשבת להוסיף אדם זה שיקנה בו חלק כדי להימנות עליו עמו, ואין מכאן ראיה לרבי יוחנן.

מקשה הגמרא על הדחייה: כיצד ניתן להעמיד באופן שבא להימנות על הפסח, **וְהָא אָנַן תְּנַן** במשנה (ביצה כז:), **אֵין נִמְנִין עַל הַבְּהֵמָה בַּתְּחִילָּה** – לא קובעים כמה בני אדם להתחיל להשתתף בבהמה לחלקה ביניהם לצורך יום טוב, **בְּיוֹם טוֹב,** שזה כמעשה חול. מתרצת הגמרא: **שָׁאנֵי הָכָא** – שונה הדבר כאן, **בֵּיוָן דְּרָגִיל** לקנות בהמותיו **אֲצָלוֹ, כְּמַאן דְּאִימְּנֵי בֵּיהּ מֵעִיקָּרָא דָּמֵי** – הרי זה כמי שנמנה כבר על בהמה זו מערב שבת, ואין כאן התחלת שותפות שהיא כמעשה חול.

חוזרת הגמרא ומוכיחה כדינו של רבי יוחנן מברייתא המדברת בענין המשנה, אשר בה לא ניתן לדחות כפי הדחייה להוכחה מהמשנה: **וְהָא תָּנֵי רַבִּי הוֹשַׁעְיָא** ברייתא בדין ערב פסח שחל בשבת, **הוֹלֵךְ אָדָם** שלא קנה לו שה מערב שבת **לְפִסְחוֹ, אֲצָל רוֹעֶה הָרָגִיל** לקנות בהמותיו **אֲצָלוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ** הרועה **טָלֶה לְפִסְחוֹ וּמַקְדִּישׁוֹ** בשבת, ומקריבו, **וְיוֹצֵא בּוֹ** ידי חובת קרבן פסח. הרי מבואר בברייתא

המשך בעמוד קסד

שמקדיש את הפסח בשבת, כרבי יוחנן. דוחה הגמרא: **הָתָם נַמִּי** – שם בברייתא גם נדחה ונאמר, **בֵּיוָן דְּרָגִיל לקנות בהמותיו אָצְלוֹ, אַקְדּוּשֵׁי לֵיהּ מֵעִיקָּרָא** – הרועה הקדיש מערב שבת את הטלה לפסח עבורו, כיון שיודע שהוא סומך עליו ועתיד לבוא וליטלו ממנו.

מקשה הגמרא על הדחייה: **וְהָא מַקְדִּישׁ קָתָנֵי** – והלא שנינו בברייתא שהבעלים מקדישו בשבת. מתרצת הגמרא: לעולם מדובר שהקדישו הרועה מערב שבת, והבעלים בשבת מקדישו **הֶקְדֵּשׁ עִילּוּי מִדְּרַבָּנָן** – חכמים הצריכוהו לשוב ולהקדישו, משום מעלה בעלמא שיוקדש על ידי הבעלים עצמם. והקדש זה לא נאסר בשבת כיון שהבהמה כבר ברשות ההקדש מערב שבת.

הגמרא חוזרת לדון בדברי רבי יוחנן, ומקשה סתירה בדבריו. מקשה הגמרא: **וּמִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי** – וכי רבי יוחנן אמר כן שניתן להקדיש בשבת ויום טוב, **וְהָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הֲלָכָה כִּסְתָם מִשְׁנָה** – משנה שנשנה בה דין בסתם ולא נזכר בה שם אומרו, הלכה כמותה, **וְתָנַן** במשנה (ביצה לח:) שנשנית בסתם, **לֹא מַקְדִּישִׁין** בהמה לקרבן וכן שאר הקדשות, **וְלֹא מַעֲרִיכִין** – שאומר ערך פלוני עלי, וצריך לתת להקדש כפי הערך הקצוב בפרשת ערכין (ויקרא כז א–ח), **וְלֹא מַחֲרִימִין** – שאומר בהמה זו חרם, וסתם חרמים ניתנין לבדק הבית, **וְלֹא מַגְבִּיהִין** [–מפרישין] **תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת, כָּל אֵלּוּ בְּיוֹם טוֹב אָמְרוּ כָּל וָחוֹמֶר בְּשַׁבָּת.** הרי מבואר בסתם משנה שאין מקדישין בשבת וביום טוב, ומשמע שבכל האופנים הדין כן, ואיך התיר רבי יוחנן להקדיש באופנים אלו. מיישבת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא,** המשנה ורבי יוחנן לא דברו על אותו האופן, **כָּאן** – דברי רבי יוחנן שניתן להקדיש בשבת וביום טוב, נאמרו **בְּחוֹכוֹת** – קרבנות חובה **שֶׁקָּבוּעַ לָהֶן זְמַן** ליום זה, והקרבתן דוחה שבת ויום טוב ולכך גם הקדשתן דוחה. **כָּאן** – דברי המשנה שאין מקדישין בשבת ויום טוב, נאמרו **בְּחוֹכוֹת** – קרבנות חובה **שֶׁאֵין קָבוּעַ לָהֶן זְמַן,** שאין הקרבתן דוחה שבת ויום טוב, ולכך גם הקדשתן אינה דוחה.

משנה

משנתנו עוסקת בהנהגת האדם בענייני סעודת השבת. ברישא מביאה המשנה הלכה בענין איסור קריאה מן הכתב בשבת. ובסיפא הלכה בדין הטלת גורל בשבת וביום טוב. חכמים אסרו לקרוא בשטרי הדיוטות בשבת, משום שאסור להתעסק בחפציו, שכך נאמר על השבת (ישעיה נח יג) 'וְכִבַּדְתּוֹ וגו' מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר'. ואסרו גם לקרוא בדברים נוספים שמא יבוא לקרוא בשטרי הדיוטות. המשנה לפנינו מבארת אופן שאסרו את הקריאה בשבת כדי שלא יבוא לקרוא בשטרי הדיוטות: **מוֹנֶה אָדָם אֶת אוֹרְחָיו** שמזמין לסעודת שבת כדי לידע כמה בכרות לתת לפניהם, **וְכֵן מונה אֶת פַּרְפְּרוֹתָיו** [–מיני מעדנים] כמה נותן לפני האורחים, **מִפִּיו** – בעל פה, **אֲבָל לֹא** יקרא **מִן הַכְּתָב** שכתב בו מערב שבת את מנין האורחים שהזמין ושמותיהם כדי שלא ישכח לקוראם בשבת, וכן מן הכתב שכתב בו את מנין הפרפראות, ובגמרא יבואר הטעם.

המשנה מבארת את האופנים המותרים והאסורים בהטלת גורל בשבת וביום טוב: **מֵפִיס אָדָם** – עושה גורל **עִם בָּנָיו וְעִם בְּנֵי בֵיתוֹ עַל הַשּׁוּלְחָן** למי מגיע כל מנה ומנה, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּין לַעֲשׂוֹת מָנָה גְּדוֹלָה כְּנֶגֶד מָנָה קְטַנָּה** שעל פי הגורל יתברר מי הזוכה בגדולה ומי יתחייב ליטול את הקטנה, אלא יהיו המנות שוות, ובגמרא יתבאר הטעם.

מביאה המשנה דין נוסף בענין גורל ביום טוב: **וּמְטִילִין** הכהנים **חַלָּשִׁין** [–גורלות] **עַל הַקָּדָשִׁים** שנשחטו **בְּיוֹם טוֹב** כדי לחלק את הבשר ביניהם, שהתירו חכמים עשיית גורל לצורך זה כדי שלא תהא מריבה ביניהם, **אֲבָל לֹא עַל הַמָּנוֹת** של קדשים שנשחטו מערב יום טוב, כיון שהיה אפשר לעשות את הגורל מערב יום טוב.